

Balkányi Béla: A magyar föld termése

Z amerikaiak „nemzeti parkjukban” őrzik annak az időnek az emlékét, mikor az ember, ez a nagy fel-forgató, még nem jelent meg a világtörténelemben, amikor fejszéjével, irtó ekéjével, még nem pusztította ki az őserdőket, nem szorította gátak közé a vad vizeknek szabad folyását és nem kényszerítette rá a természetet, hogy az ő érdekeit szolgálja. Művészi szempontból alig lehet megkapóbb kontrasztot elképzelni, mint a lázasan dolgozó, felhőkarcolóokban lakó yenkit, a newyorki és a csikágói money-makert, aki kegyeletteljesen őrzi egy darab emlékét a múltnak és miután végképen legyűrte, sárba tiporta és a maga szolgálatára kényszerítette nagy ellenfelét, a szabad természetet: akkor nagy kegyesen átenged neki egy rezervált területet, ahová nem kívánja kiterjeszteni az uralmát.

Ez a nagyszerű ellentét, ami valahogy benne gyökerezik az amerikai jellemében, — alkotó váagnak és múlton rágódó szentimentalizmusnak csodálatos keveréke, juthat eszébe annak, aki figyelmesen vizsgálja a magyar államháztartásnak a fejlődését az utolsó ötven esztendőben. A magyar állami bevételek és kiadások szédítő emelkedést mutatnak. Tíz-tizenöt esztendő rendesen elég idő minálunk, hogy az állami költségvetés bevételi és kiadási tételei megduplázódjanak. A fogyasztási adók és illetékek jövedelme — csupa olyan tétel, amelyeknek jövedelme dolgozó emberek nagy tömegének a vállain nyugszik — bélyeg, jogilleték, jövedékek, posta, távírda, távbeszélő, állami üzemek bevételei 10 esztendő alatt 50—100%-al emelkedtek; az egyenes adók közül is lényeges emelkedést mutat a házadónak, a kereseti-adónak, tőke-kamatadónak, nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójának a hozadéka. A magyar állam kiadásai minden egyes csoportban, mindegyik minisztérium tárcája keretében amerikai arányokban emelkednek, a hadügyi kiadásokon kívül még egy másik nagy hadsereget, egy államot kell fenntartani az államban, azt az óriási hivatalnok gárdát, amelynek eltartása mintegy fél milliárd koronát nyel el évente. Van azonban egy tétele a magyar állami költségvetésnek: valóságos nyugvó pont, amelyet nem érintett az idők sebes folyása, amelyre még a nagy politikai és gazdasági átalakulásoknak sincsen hatása,

egy rezervált terület, amelyet megkímél a magyar kormánykörök fináncpolitikája, — ez a földadó. Hatvanegy millió és 542 ezer korona volt a földadó összege Magyarországon a kilencvenes évek átlagában. 61 millió és 562 ezer koronát tett ki a földadó 1910-ben. Kétezer millió koronás állami budgetből 61 és $\frac{1}{2}$ millióval van megterhelve a magyar földbirtok. Amíg a költségvetés árja vésszesen tornyosult a magasba, addig a magyar földbirtok adója szerényen meghúzódott azokban a keretekben, ahogy azt az 1849-iki októberi császári pátens elrendelte. A földadó kivételénél a kataszteri felvételek szolgálnak alapú, amelyek közül az első „ideiglenes kataszteri felvételt” az ötvenes évek elején osztrák beamterek készítették. A jövedelem becslésnél az 1824-ik évi termény árakat vették alapul. Az azóta történt kataszteri kiigazítások lényegében keveset változtattak az első kataszteri felvétel földhozadék becslésén.

Így még ma is sok nagybirtokos áldhatja elődjének bölcsességét, akik borral, kaláccsal, magyaros vendégszeretettel fogadták az osztrák világban az idegen becslőbiztosokat és megkenték a komisszió dőcögős szekerét, hogy a nehéz munkában el ne akadjon.

Mint hogy hatalmi érdekek kívánták, hogy a földadó összege egyáltalában ne változzék, ezért a jövedelem kiszámításnak egy sajátos módszere alakult ki nálunk, amikor utasítással látták el a becslőket, hogy valahogy ne hozzanak ki nagyobb földbirtok jövedelmet, amennyi az uralmon levők számára kellemes. Amikor a hetvenes évek végén a kataszteri kiigazításkor 204 millió forintban lett megállapítva a magyar földbirtok hozadéka (szemben az 1851-iki 115 millió becsléssel), akkor általános nagy felzúdulás támadt a földbirtokosok körében és kényszerítették a kormányt, hogy a kiszámított tiszta hozadék összeget percentualiter szállítsa le. Ezen az alapon jött létre az 1881: XL. t.-c, amely felhatalmazta az országos földadó bizottságot, „hogy ha arra a meggyőződésre jutna, hogy az országos becslések összes eredménye (az 1875: VII. t.-c rendeletei szerint megállapított tiszta jövedelmek) a beállott tényleges viszonyoknak meg nem felel, az ország összes tiszta jövedelmi fokozatait, a tényleges állapotoknak és viszonyoknak megfelelőleg, egyenlő arányban lejjebb szállíthatja”. A munkálatok befejeztével az egész ország kataszteri tiszta hozadéka csak 155 millió forintra lett becsülve, ezen az alapon történt később is a földadó kivétele 1884 óta.

Ez az összeg az 1909-iki V. törvénycikkből elrendelt kataszteri kiigazítás dacára sem fog változni lényegesen, úgy hogy a magyar földbirtok jövedelmét adózási szempontból ma is cirka 330—350 millió koronára becsülhetjük.

Mint hogy azonban a földbirtok hozadékát nemcsak adózási szempontból kell ismerni, hanem az ország hitelképességének érdekében is, ezért egy sajátos gyakorlat alakult ki nálunk. Egyidejűleg kétféle földbirtokjövedelemlről beszélnek.

Az egyiknél abból a színlelt föltevésből indulnak ki, hogy a földbirtok jövedelme nem változik. Ez az a tiszta jövedelem, amelyik az adózás alapjául szolgál: a kataszteri tiszta jövedelem. A másik az a jövedelem, amelyre szükségünk van, ha gazdasági haladásunkat akarjuk a külföldnek bemutatni, ha egy újabb államkölcson számára, vagy zálogleveleink elhelyezése érdekében akarunk a magyar mezőgazdaság iránt bizalmat támasztani. Tehát a közéletben jól bevált recipe szerint egyidejűleg operálunk a kétféle jövedelemfogalommal és utoljára már magunk sem tudjuk, hogy valóban mi a magyar földbirtok valóságos jövedelme.

Ha szakemberekhez fordulunk, úgy a legelső magyar foglalkozási ágnak a jövedelméről még a gazdatársadalom vezetőembereitől is a legeltérőbb nézeteket halljuk. E tekintetben ők is körülbelül úgy járnak el, mint a porosz junker, a müncheni *Fliegende Blätter* ismert alakja, aki nehéz ezüst tálakban livrés inassal hordatja körül az ünnepi ebédet, amikor a földhitelintézet becsőlbiztosa jelenik meg nála, míg az adókiivetőket a hátulsó szoba öreg falócáján sós krumplival és heringgel kínálja meg. Kétszer aratnak a bank becsüse számára, kövér ökröket visznek a vágóhídra és messze elkerüli az urasági fogat a birtok megtekintésekor a tőzeges helyeket; az adókiivetőknek szemére fekete pápaszemet akasztanak, és döcögős szekéren vezetik őket vadvízes helyekre. Ilyen eltérő a kép, ha azokat a leírásokat olvassuk, amelyek világiállítások számára készültek és külföldi tőkepezések figyelmét akarják a magyar mezőgazdaságra terelni, vagy ha a panaszokat halljuk, amelyek gazdasági gyűléseken hangzanak el, s amelyeknek állandó refrénje, hogy a földbirtok(os) fokozatos védelemre szorul, adózási tekintetben pedig elment már eddig is a teherbíróképesség végső határáig.

Annak a kérdésnek, hogy a magyar földbirtok évi hozadéka mennyi, nem pusztán elméleti jelentősége van. Az intézkedéseknek, amelyeket a mezőgazdaság érdekében hajtottak végre, a millióknak, amelyeket a mezőgazdasági ismeretek terjesztésére fordítottak, a mezőgazdasági adminisztráció minden egyes ténykedésének, érvényben levő kereskedelempolitikai rendszerünknek a helyességét és eredményeit abból ítélték meg, hogy emelkedett-e ezen intézkedések következtében a magyar földbirtok tiszta hozadéka. Ezeknek a tapasztalatoknak természetesen éreztetni kell hatásukat gazdasági politikánk további irányítására is. Az új adótörvények életbeléptetése még inkább szükségessé teszi, hogy ismerjük, hogy mekkora a magyar földbirtok tényleges hozadéka. Az új adótörvényekkel ugyanis az eddigi adónemek mellett egy új kiegészítő adó fog elhelyezkedni adórendszerünkben: a sokaktól rettegett jövedelmi adó. Ennek az új adónemnek a törvény intenciói szerint egyenlő arányban kell érinteni az adózóknak bármely forrásból eredő tényleges jövedelmét. Itt tehát már nem lehet tovább a

kétféle jövedelemfogalommal operálni. Nem lehet más jövedelem a szürke hétköznapiakra, amikor az adóvallomási-ívet állítjuk ki, és más a vasár- és ünnepnapokra, amikor díszöltözeten tartunk szónoklatot a fórumon, vagy a fehér asztal mellett nemzeti nagyságainkról.

Bár meggyőződésünk szerint ott, ahol kétféle alapon kirótt adó közül az egyik egyenlőtlenül sújtja az adózókat, egyseseket erősebben, másokat kevésbé érint, ott a második adónak hajsza pontosságú, egyenlő és igazságos kivetése sem képes az elsőnek igazságtalanságát és egyenlőtlenességét teljes mértékben ellensúlyozni, így az aránytalanság a kisbirtok és nagybirtok adója közt, amelyről ezidőszerint mindenki meg van győződve, tovább is fenn fog állni; mégis el kell ismernünk, hogy a jövedelmi adó behozatala haladást jelenthetne a mostani állapottal szemben, havalósággal egyenlően érintene mindenféle jövedelemforrásból eredő jövedelmet. Bizonyos, hogy ha az állami élet terheiben részesedni fog kelleni a nagy tömegek mellett a nagy jövedelmek hasznélvezőinek is, akkor ez haladást fog jelenteni az igazságosabb adózás felé.

A jövedelmi adó közeli életbeléptetése tehát úgyszólván kötelességünk ké teszi, hogy a rendelkezésünkre álló eszközök felhasználásával mérlegeljük a magyar földbirtok hozzávetőleges jövedelmét. Az 1909-iki X. t. c, amelyik a jövedelemadóról szól, nem adja elő világosan, hogy a földbirtokból eredő jövedelem megállapítása mi módon történjék; ezáltal reményt keltett azokban, akik az adótörvényt csak nagyon is keztyűs kézzel kívánnák alkalmazni a földbirtokból eredő jövedelemre. A törvény 10-ik pontja így szól: „Önkezelés esetén a mező és erdőgazdasági üzem s a vele kapcsolatos jogok jövedelmét a saját gazdálkodás folytán tényleg elért tiszta nyereség alkotja.

Ezen tiszta nyereség a hasonló mezőgazdasági birtokért ugyanott vagy a környéken szokásos haszonbér összegekhez arányosítandó. A mezőgazdasági mellékhaszonvételekből eredő jövedelem külön csak akkor vehető számításba, ha ily mellékhaszonvételek az illető birtok belteljes gazdasági kihasználásának arányait túlhaladják. A helyben vagy a környéken szokásos bérösszegek megállapításánál a gazdasági egyesület vagy más hasonló gazdasági szaktestület előre kikérendő véleménye szolgál irányadóul.

A mező- és erdőgazdaság bérbeadása esetén a bérbeadó nyereségét a haszonbér, a részéről fenntartott egyéb haszon, valamint a bérlő által netán teljesítendő, további szolgáltatások értéke alkotja, leszámítva a bérbeadóra nehezedő és e törvény szerint levonható kiadásokat és terheket.

A tényleg elért tiszta jövedelem alapján becsülendő meg a haszonbérlő jövedelme is, melyhez a birtokkal együtt bérbévevett lakásnak hasznértéke is hozzászámítandó”.

Ahány mondat, annyi kétértelműség. Még bizonytalanabbá teszi a dolgot a törvény huszonhatodik pontjának harmadik

bekezdése: „Ha olyan jövedelemről van szó, amelynek összegét csak becsléssel lehet megállapítani, elegendő ha az adózó vallomásaiban a jövedelem számszerű megjelölése helyett csupán azokat az adatokat közli, amelyekre az adóalap megállapításánál szükség van.” Nem csoda tehát, hogy ezen kevésbé világos törvény intézkedések után a földbirtokosok köréből azzal a Kolumbus-tojásszerű megoldási móddal jöttek, hogy a földbirtok jövedelmét is a kataszteri jövedelem alapján kell megállapítani. Az indoklás az volt, hogy a földbirtok jövedelme annyira változó, annyi sok esélynek, veszedelemnek van alávetve, a pontos könyvvezetés pedig a mezőgazdasági üzemben oly nehezen vihető keresztül, az évenként vagy három évenként megismétlődő adóvallomások pedig annyi sok költséget okoznának, hogy nincs egyszerűbb és könnyebb megoldás, mint a földbirtokból eredő jövedelmet a kataszteri jövedelemmel venni egyenlőnek.

Ezt a felfogást azonban a legerélyesebben vissza kell utasítani mindenkinek akár földművelő, akár bármiféle más foglalkozást űz. A jövedelemadóknak ily módon való értelmezése nem jelentene egyebet, mint a jelenlegi földadó rendszer hibáit halmozni, a terheket még nagyobb mértékben rárakni azoknak a vállára, akiket a mostani földadó igazságtalanul sújt.

A jövedelemadó csakis akkor lehet korrigálója a jelenlegi adórendszer hiányainak, ha a tényleges jövedelmet veszi számba és elég érzékeny ahhoz, hogy az egyes jövedelemingadozásokat is felfogja. Ezért a jövedelemadó kivetésének csakis oly módszere mellett lehet lándzsát törnünk, amelynél a jövedelemadóból eredő állami bevétel arányban lesz a magyar földbirtok tényleges hozadékával.

*

Mi a következőkben nem egy előre meghatározott összeget akarunk a számoknak a csoportosításával utólagosan igazolni, hanem kombinációba akarjuk venni az összes lehető megoldási módokat, hogy ezen különböző számítási módok eredője gyanánt a valóságot legjobban megközelítő értéket nyerjük.

Az előzmények után egyáltalában nem szorul bővebb indokolásra, hogy a kataszteri tiszta jövedelem magában véve legcsekélyebb tájékoztatást sem nyújt.

Egészen másképp alakul a helyzet, ha összehasonlítjuk a bérbeadott birtokoknak a haszonbér jövedelmét ugyanazon birtokoknak a kataszteri tiszta jövedelmével. Ha egy alapos és az ország minden részére kiterjeszkedő földbér-statisztika állana rendelkezésünkre, akkor aránylag egyszerű számítással megállapíthatnánk megközelítő pontossággal a saját kezelésben levő birtokok haszonbér-értékét is. Ekkor az arányt így kellene felállítanunk: haszonbéregyenérték úgy aránylik a kataszteri jövedelemhez, amint a bérbeadott földbirtokok földbére aránylik a bérbeadott birtokok kataszteri jövedelméhez. Most már csupán azt az arányszámot kellene vármegyénként, esetleg járásonként megállapítani, ahogy a bérbeadott birtokok földbére ugyanazon

földbirtok jövedelméhez aránylik és ezzel az arányszámmal lehet az egyes járások összes birtokainak kataszteri jövedelmét beszorozni. Mindaddig, amíg ilyen alapos földbér-statisztikánk nincs, addig ezen az alapon nem mehetünk túl a tapogatódzáson, de a legnagyobb mértékben helyeselhetjük Dezasse Ferencz gróf kezdeményezését, aki nem csak adózási szempontból, hanem a mezőgazdasági hitel megszilárdítása érdekében is elodázhatatlannak tartja a magyar földérték- és földbér-statisztika elkészítését.

A haszonbér- és a kataszteri jövedelem összehasonlításánál még két körülményre kell különösen figyelmet fordítani. Nagyon lényeges kérdés, hogy a bérbeadott birtokon új vagy régi keletű szerződés alapján fizetik-e a haszonbért. Amíg Debrecen város régebbi bérleti szerződéseinél a haszonbér a kataszteri tiszta jövedelem 4—5-szörösét teszi ki, addig az újabb bérleti szerződéseknel már a haszonbér a kataszteri jövedelem 7—8-szorosára emelkedik. Ez az arányszám még magasabb az utolsó egy-két esztendőben bérbeadott homoki birtokoknál, ahol a haszonbér 10—12-szerese a kataszteri tiszta jövedelemnek. Személyes megfigyeléseim alapján általában úgy tapasztaltam, hogy a haszonbér-érték 4—7-szerese a kataszteri tiszta jövedelemnek. Másik körülmény, amit semmi esetre sem szabad elhanyagolni, hogy a földbér még nem a teljes földhozadék, mert a földbirtok jövedelme alatt nem csak a tulajdonképpeni földjárdékot, hanem a földbirtok összjövedelmét, tehát a befektetett tőkéknek a kamatait is érteni kell; míg a mezőgazdaságból eredő jövedelem még ezeken kívül a gazdának és a családjának munkakeresetét és vállalkozói nyereségét is magában foglalja.

Ha most már a földbérekől és a kataszteri tiszta jövedelemből akarjuk a magyar földbirtok tiszta hozadékát megállapítani, akkor a minimumnak a magyar földbirtok összes kataszteri tiszta jövedelmét 4-gyel, maximumnak 7-tel szorozzuk be; a gazdasági felszerelésből, eleven és holt leltárból és a forgó tőkéből eredő jövedelmet még a földbérnek további 25%-ára számíthatjuk. Eszerint 330 millió korona kataszteri jövedelem mellett a magyar földbirtok hozadéka 1650 millió és 2887 millió korona szélső határok között mozognak.

A földbérek és a kataszteri tiszta jövedelem mellett még a termésstatisztikában is találunk támpontokat a magyar földbirtok hozadékának a megállapításához. De ugyan ezen kísérletek azt is igazolni fogják, hogy mezőgazdasági statisztikánk, különösen annak az üzemi viszonyokra és a munkabérre vonatkozó része még nagy mértékben fejlesztésre szorul.

Ezen az alapon igen érdekes és új csapáson haladó munkát végzett Deutsch Antal, aki a Pester Lloyd 1912. évi december 19-iki számában éppen a terménystatisztika adatainak a felhasználásával igyekszik megállapítani a magyar mezőgazdasági termések nagyságát és értékét és ezekből a magyar földbirtok évi hozadékát.

Deutsch Antal az utolsó évek átlagos terméseit és átlagárait véve alapú a mezőgazdasági termelés értékbecslésénél a következő eredményre jut:

	Millió mázsa.	Millió kor.
Búza	45	810
Rozs	12	152
Árpa	14	224
Zab	11	198
Tengeri	43	688
Burgonya	46	276
Hüvelyesek	1,5	401
Köles	0,3	39
Dinnye és tök	14	36
Cukorrépa	35	87,5
Takarmányrépa	60	78
Dohány .	0,7	28
Komló	0,03	45
Kender és len	0,85	60
Repce	0,2	25
Takarmány magvak	1,22	4,2
Mesterséges takarmány és	160	850
Szalma	220	500
Zöld növények (káposzta és hagyma)	10	<u>80</u>
		4152,7
Szőlő és bortermelés		90
Gyümölcsstermelés		45
Fatermelés		80
Selyemtermelés		6
Méz és viasz		4,5
Szeszgyártás		30

A szántóföldek, rétek és legelők, szőlők, gyümölcsösök évi növénytermelését, vagy amint Deutsch kifejezi: a földművelés által előállított érték, 4477,6 millió korona. Ez az összeg a legjelentékenyebb része a mezőgazdasági termelésnek, de még nem az egész termelés. Ehhez járul még az állattenyésztésnek és az állattenyésztés melléktermékeinek hozadéka. Nemcsak az évenként felnevelt állatok: szarvasmarha, juh, kecske, ló, szárnyas és vad, hanem azoknak a termékei is: tej, vaj, sajt, tojás, gyapjú, tollak és bőrok jönnek tekintetbe, amelyeknek értékesítése igen lényeges része az ország termelésének. Ezen termelés nagyságának felbecslésénél Deutsch elsősorban a külföldre kivitt mennyiségeket veszi tekintetbe, amelyekről külkereskedelmi statisztikánk meglehetősen pontos adatokat tartalmaz, a belföldi fogyasztás megállapítására pedig az állatvásárok forgalmát és a vágóhidakon levágott állatok számát veszi irányadóul, — később látni fogjuk, hogy nagyon helytelenül és emiatt az általa kihozott számok meg sem közelítik a tényleges eredményt. Számításainak alapján a következő eredményt hozza ki:

	Ezer darab.	Millió korona.
Állatkivitel		263
Belföldön felhasznált szarvasmarha	600	135
borjú	700	28
kecske	40	1
sertés	800	64
ló	100	<u>35</u>
	Összesen	526

Mintegy védekezésül, hogy az általa felhozott számokat ne tekintsék túlságos nagynak, felhossa Deutsch, hogy egy 2 évvel ezelőtti félhivatalos felvételben az évi hústermelést és a sertés termelés termékeit 860 millió koronában vették fel, pedig akkor még az egységárak sokkal alacsonyabbak voltak, mint ma.

Az állati termékeknek az értékét pedig Deutsch a következő számokban állapítja meg:

	Millió korona
Baromfi (kivitel 34 mill. belf. fogy. 100 mill.)	134
Tollak (kivitel 10 mill. belf. fogy. 25 mill.)	35
Tojás (kivitel 30 mill. belf. fogy. 70 mill.)	100
Tejtermelés	460
Vad	2
	Összesen 731

Felemlíti még Deutsch, hogy ezek a számok is igen mérsékelték és hogy a tejtermelés nagyságát, amely első pillanatra talán túlzottan magasnak látszik, a földművelésügyi minisztérium felvételéből vette, amely 3455 millió literben állapította meg az évi tejtermelést. Emellett a további tejtermékekre, vajra és sajtra semmit sem vett számításba.

Deutsch Antal összegezve a háromféle eredményt:

	Millió korona
Földművelés termékeire	4477,6
Állatokra	526
Állati termékekre	<u>731</u>
	Összesen 5734,6

millió koronába állapítja meg Magyarország évi mezőgazdasági termelésének bruttó hozamát. Megemlíti még, hogy számos mellékhaszonvételt figyelmen kívül hagyott, hogy inkább alatta maradjon az eredmény, amelyet kihoz, a tényleges eredménynek, mintsem hogy téves felfogásokra vezessen.

Azt hisszük, hogy a helyes szándékból fakadó és új úton haladó munka érdeméből mit sem vonunk le, ha felemlítjük, hogy Deutsch Antal számításaival szemben két szempontból kell erélyesen állást foglalnunk. Egyik az, hogy úgy a növényi, mint különösen az állati produkció nagyságát a valóságot meg sem közelítő módon alacsonyan veszi fel. Igaz, hogy a főbb mezőgazdasági terményeknél az ő általa számításba vett átlagok csak kis mértékben maradnak mögötte az utolsó öt esztendő országos átlagainak, és itt a hiba még nem is volna lényeges,

ha nem járulna hozzá, hogy egyszersmind alacsony átlagárakat is vett fel az egész vonalon. Másrésztől az állatok termelését oly alacsony összegben veszi fel, hogy annak helytelenségéről már a legegyszerűbb utánszámítás is meggyőzhet. A másik irányban tehető kifogásunk pedig az, hogy a földművelésnek azokat a termékeit is, mint új értékeket veszi számításba, amelyek ugyancsak a mezőgazdaság keretein belül állati termékekkel alakíttatnak át; így tehát abba a hibába esik, hogy a mezőgazdaság terményeinek igen tekintélyes részét kétszeresen számítja. Később látni fogjuk, hogy ez a kétféle hiba számítási rendszerében bizonyos mértékben ellensúlyozza egymást, úgy hogy a tényleges bruttó hozadék már nem olyan nagy mértékben tér el az ő általa kihozott eredménytől.

A főbb termények terméseredményei voltak: millió métermázsákban:

	Statisztikai évkönyv adatai szerint.						Öt év átlaga
	Deutsch szerint 1908.	1909.	1910.	1911.	1912.		
Búza	45	45	34	49	52	47	45
Rozs	12	13	13	14	14	14	13,7
Árpa	11	13	16	12	16,5	15	14,6
Zab	11	11	14	11	14	11	12,4
Tengeri	43	42	47	54	41	46	46
Burgonya	46	44	54	56	50	54	52
Cukorrépa	35	21	26	29	30	48	31
Takarmányrépa	60	48	60	60	52	72	59
Szénafélék	160	138	176	204	170	182	174

Az eltérés a Deutsch-féle átlagszámok és a statisztikai évkönyv 5 évi átlaga közt búzánál, rozsnál 1,7, árpánál 3,6, zabnál 1,4, tengerinél 3, burgonyánál 6, szénaféléknél 14 millió métermázsá. Ennyivel veszi Deutsch kevesebbre a termésátlagokat az utolsó 5 év tényleges eredményénél. Csak a cukorrépánál mutat ki 4 millió métermázsával és a takarmányrépánál 1 millió mázssával nagyobb eredményt. Ez a különbség pénzértékben kifejezve mintegy 250 millió koronát tesz ki. A főbb termények közül a búzát 18, a rozst 12,60 koronával értékeli, noha Budapesten a búza átlagára volt 1906—1910-ig 22,40 korona, 1911-ben 23,82 korona, a rozs átlagára 1906—1910-ig 17,15 korona, 1911-ben 18,25 korona. Ha országos átlagban a budapesti áraknál 2 koronával alacsonyabb árakat is veszünk fel (ami ugyan nem teljesen megfelelő, mert a Budapesttől nyugatra eső relációkban a gabonaművek ára normális viszonyok közt felülmúlja a budapesti árakat) akkor is mintegy 150 millió koronával volna csupán a búza és a rozs magasabban értékelendő, mint amennyiben Deutsch Antal veszi fel. A továbbiak közül még csak a fatermés értékelésére akarok rámutatni, amely hihetetlenül alacsony számmal szerepel, évi 80 millió koronával, noha pusztán a másfél millió hektáros kincstári erdőterületnek az évi fatermése 24 millió korona, ez a terület pedig nem egészen $\frac{1}{6}$ -át teszi ki az ország összes erdőterületének. Hogy

a fatermést bátran lehet évi 150 millió koronában felvenni, igazolja az is, hogy kivitelünk pusztán nyers, fűrészelt és dongafából cirka 55—60 millió koronát tesz ki évente.

A szőlő és bortermelés értékét, ami a hivatalos statisztikában az utolsó 5 év átlagában 163 millió koronával szerepel és ami szerintünk inkább alatta marad a tényleges eredménynek, Deutsch 90 millió koronával veszi fel.

Az eddig kimutatott eltérések a földművelés által előállított terményeknél mintegy 540 millió koronát tesznek ki.

Az állati termelés értébecslésére, fájdalom, csak nagyon hiányos adatok állanak rendelkezésünkre. Megállapíthatjuk azonban ezekből is, hogy a Deutsch számai, talán egy sajnálatos elnézés folytán — a valóságot még csak meg sem közelítik. Az állatkivitelből eredő 263 millió koronát akceptáljuk, a belföldön levágott 600 ezer darab szarvasmarhát 135 millió korona értékkel már túl alacsonynak tartjuk, hiszen csak a közvágóhidakon levágott szarvasmarha (bika, ökör, tehén, növendékmarha és bivaly) volt az utolsó 5 év átlagában 740 ezer darab — ezeken kívül házivágásokra lehet legalább is 60 ezer darabot számítani, úgyhogy a levágott marha volt legalább 800 ezer darab 250 koronájával értékelve — mintegy 200 millió korona érték. A vágóhidakon levágott borjúk száma 650 ezer, de házivágásokra ehhez is legalább 150 ezer darabot kellene hozzászámítani, amelynek együttes értéke, legalább 60 koronával számítva (annyival inkább, minthogy Budapesten a növendékmarhát is a borjúk közé sorozzák), mintegy 50 millió korona.

A levágott sertések számát — ez hihetőleg csak egy elnézés lehet nála — 800 ezer darabban veszi fel Deutsch, noha csak a közvágóhidakon levágott sertések száma 1400 ezer darab volt 5 évi átlagban. Tudjuk azonban, hogy épen a sertéseknél milyen nagy szerepe van az otthoni vágásnak, hogy nemcsak a házi használatra szolgáló sertést szokták a falvakban otthon levágni, hanem még azt a sertést is, amelynek húsát a városokba viszik és a szalámigyárosoknak adják el. Szakemberek becslése alapján az otthon vágott sertések száma legalább annyira tehető, mint a közvágóhidakon levágott sertéseké. Ez alapon bátran felvehetjük 3 millióra az évenként levágott sertések számát Magyarországon. Meggyőződésünk szerint még ez is inkább alacsony szám, mert hiszen egy kiváló német agrárstatisztikus Joseph Esslen úgy találta, hogy lassabban fejlődő sertésfajtáknál 70, gyorsabban fejlődő fajtáknál 100—105%-át teszi ki az évi sertésprodukció az egész sertésállománynak. Magyarország sertésállománya pedig 1911-iki felvétel szerint 7580 ezer darabot tett ki. Most már az évente 3 millióra becsült sertés, amelyik itthon kerül levágásra, és a félmillióra tehető export, együtt csak 46%-át teszi ki az ország összes sertésállományának. Ez semmi esetre sem lehet túlzott, hiszen a levágott sertések után darabonként 80 kiló vágósúlyt számítva,

240 millió kilogramm volna a belföldi fogyasztás, amiből a lakosságra fejenként nem egészen 12 kilogramm esnék. Most már háztartás-statisztikai felvételeink alapján állíthatjuk, hogy fejenként és évenként 12 kilogramm sertéshús és szalonnafogyasztás egyáltalában nem túlzott, sőt nagyon is alacsonynak tekinthető. A németországi sertéshús és szalonnafogyasztás fejenként és évenként 28 kiló. Az általunk tekintetbe vett 3 millió darab sertés 300 millió korona értéket jelent.

Teljesen megfelejtkezik Deutsch a juhtenyésztésről, ami minden hanyatlása dacára is még mindig jelentékeny értéket produkál; egyedül a közvágóhidakon levágott juhok és bárányok száma megközelíti a másfél milliót; éhez kellene még hozzáadni a házi vágásokat. Gyapjúkivitelünk szintén 20 millió korona értéket reprezentál. Semmi esetre sem túlzás tehát, ha a 8 millió darabból álló juhállományunkból származó bruttó jövedelmet 100 millió koronára becsüljük.

Hihetetlenül alacsony számmal, 35 millió koronával, szerepel Deutschnál az egész magyarországi lótenyésztés. Bár a gazdasági lóállománynak fenntartása — tehát a kimustrált öreg lovaknak fiatal állatokkal való pótlása, nem külön jövedelem, de mindazok az állatok, amelyeket a mezőgazdaság saját üzemén kívül álló ipari, kereskedelmi, honvédelmi, vagy háztartási célokra hoz forgalomba — már a mezőgazdaság által előállított új értékeknek tekintendők. Itt csupán azért vagyunk kénytelenek elfogadni Deutsch Antalnak a becslését, mert más elfogadható mértékegység nem áll rendelkezésünkre.

Még egy igen fontos mezőgazdasági értékelőállítást kell tekintetbe vennünk; ez szarvasmarha-állományunknak quantitativ és főképpen qualitativ emelkedése. Az 1895-iki állatszámolásakor 6.600 ezer, 1911-ben 7.300 ezer darabból állott Magyarország szarvasmarhaállománya. Ebből az állományból 1895-ben 3 és $\frac{1}{2}$ millió, 51,6% volt a magyar fajta és csak 1.4 millió volt a piros tarka marha, 20,9%-a az ország akkori marhaállományának. Ezzel szemben 1911-ben magyarfajta marha csak 2 millió, 27,8%, ellenben pirostarka 4,2 millió, az egész állomány 58%-a. Ezenkívül még szembetűnő a produktívabb szarvasmarhafajták terfoglalása mellett a tehének számának nagymérvű növekedése. Szarvasmarhaállományunknak ez a quantitativ emelkedése 15 év alatt 700.000 X 300 - 210 millió, qualitativ emelkedése pedig 7 millió darabnál, 100 koronával számítva 700 millió, együtt 910 millió koronára tehető, amiből mintegy 60 millió koronát kitevő új értékelőállítás esik egy esztendőre.

Az állati termékek között is több kisebb-nagyobb jelentőségű terméket hagy Deutsch figyelmen kívül, amelyek együttevée számottevő részét képezik a magyar mezőgazdasági termelésnek, Így nyersbőrökből pusztán a kivitelünk mintegy 25 millió koronát tesz ki évente, de a levágott állatok számához képest nyersbőrtermelésünket hozzávetőlegesen 80 millió koronára becsülhetjük.

Az itt elmondottak figyelembe vételével a Deutsch Antal számait következőképpen óhajtanánk korrigálni:

Földművelés termékei:	
Deutsch Antalnál	4477,6 millió
Terméstöbblet értéke	250 „
Többlet magasabb árak folytán	150 „
Fatermelés nagyobb értékére	70 „
Szőlő- és bortermelés	<u>70 „</u>
	5017,6 „

Állatok és állati termékek:

Állatkivitel	263 millió
Szarvasmarha (800 ezer drb vágóértéke)	200 „
Borjú (800 ezer drb)	50 „
Sertés (3 millió drb)	300 „
Kecske	1 „
Ló	35 „
Juhászat	100 „
Szarvasmarhaállomány növelése és javítása	60 „
Állati termékek értéke Deutschnál	731 „
Nyersbőrök	80 „
Egyéb közelebbről meg nem határozott állati termelés	<u>180 „</u>
	2000 millió.

Amíg az eddigiekben abból a szempontból igyekeztünk korrigálni Deutsch Antal számítását, hogy felszámítottuk azokat az értékeket is, amelyeket ő elhanyagolt, vagy kellőképpen nem méltatott figyelemre, és ezen az alapon, de még mindig az ő általa követett számítási módszer felhasználásával 7.017.6 millió bruttó termést hoztunk ki, addig egy másik irányban kell számításaink eredményét revízió alá venni. Meg kell állapítani, hogy melyek azok a termékek, amelyeket a mezőgazdaság előállít ugyan, de azután ugyancsak saját üzemében felhasználja és más termékekké alakítja át. A búza, a rozs, a cukorrépa stb. vagy a tulajdonos háztartásában fogyasztatnak el, vagy egyes iparvállalatokban lesznek tovább feldolgozva, vagy pedig közvetlenül exportáltak. Bármelyik felhasználási módon fogyasztatnak is el, kiválnak a mezőgazdaság üzeméből, és így értékük teljesen a mezőgazdaság termésének tekinthető. Ellenben a burgonya vagy a tengeri, amelyet mezőgazdasági szeszyárakban, tehát a mezőgazdaság keretén belül dolgoznak fel, árpa, zab, takarmányrépa és széna, amelyeket az állati testen keresztül hajtva a mezőgazdasági üzemben alakítanak át állati termékekké, (amely állati termékeknek az értékét már egyszer figyelembe vettük, mint a mezőgazdaság által előállított értékeket), ismételjük, a mezőgazdaságnak ezek a nyers anyagai a mezőgazdaság terményei között csakis oly mértékben vehetők számításba, amint azok közvetlenül exportáltak, vagy pedig más, nem mezőgazdasági célokra szolgálnak.

Ezek szerint a mezőgazdaság bruttó terméséből levonásba

kell bennünk, az ígás és a hasznot hajtó állatoknak, vagyis az összes gazdasági állatoknak a takarmányát. Le kell vonnunk tehát az árpatermelés felét (a többi maláta és sörgyártásra és kivi-

telre szolgál)	110 millió
a zabtermelés felét	100 „
a tengeri termelés $\frac{3}{4}$ -ét	540 „
a burgonya termelés felét	140 „
a takarmányrépa-termelést	78 „
a takarmány- és szalmatermelést $\frac{4}{5}$ -ét	1080 „
	2048 millió

koronát. Ezen második korrekció alkalmazásával a magyar mezőgazdaság növényi és állati termeléseit kellő rigorozitással évi 5 milliárd koronára becsülhetjük.

A mezőgazdaság bruttó hozadékából először a kész kiadásokat kívánjuk levonni, hogy megkapjuk a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság összeresését. Ilyen készkiadásoknak tekinthető: a vetőmag szükséglet, az épületeknek, gépszerszám és felszerelésnek, az állatállománynak a fenntartása és évi pótlása, az általános üzleti költségek, anyag, műtrágya szükséglet, adók és közterhek, és végül a jelzálog kölcsönök kamatai. Ellenben úgy a birtokosnak, mint családjának és munkásainak munkakeresete alkotórészét képezi a mezőgazdasági lakosság jövedelmének, tehát ennél a jövedelem kiszámításnál nem vehető levonásba. Levonjuk tehát a bruttó hozadékából:

A vetőmag szükségletet	250 millió
Műtrágya fogyasztást	30 „
Erőtakarmányok, tüzelő, világító, kenő- és védőanyagok fogyasztását	100 „
Épület, eleven és holt leltár fenntartását, általános költségeket	250 „
Közterheket	200 „
Jelzálog kölcsönök kamatait	<u>500 „</u>
Összesen	1330 millió

korona értékben, hogy megkapjuk az egész mezőgazdasági lakoságnak az évi keresetét, tekintet nélkül arra, hogy ezt birtoka, munkája, vagy befektetett tőkéje után élvezzi. Ez az összeg számításaink szerint tehát 3670 millió koronát fog kitenni évenként.

Ha magának a földbirtoknak a tiszta hozadékát keressük, akkor adóra és jelzálog kölcsönök kamataira nem szabad semmit sem levonásba venni; ellenben le kell vonni úgy a tulajdonosnak, mint a munkásainak munkadíját. Deutsch Antal ennek a kiszámítására egy átlag számot vesz fel: az évi bruttó termésnek a 35%-át. Mi más kiindulási pontból elindulva kívánunk eljutni az összes magyarországi mezőgazdasági munka egyenértékének megállapításához.

1890-ben az összes őstermelést űző keresők száma volt a magyar birodalomban: 4,500.000; a következő népszámláláskor,

1900-ban volt 4,960.000, a legújabb népszámlálás foglalkozási adatai még nem ismeretesek, de úgy hisszük, hogy közel járunk a valósághoz, ha újabb 10% gyarapodást tételezünk fel. Ezek szerint az 1900-as népszámlálás adatait fogjuk felhasználni, de az eredményhez 10%-ot ütünk hozzá. A mezőgazdasági napszámbevételekről szóló „földművelésügyi miniszteri kiadvány szerint a mezőgazdasági férfimunkások munkában eltöltött ideje országos átlagban 225 nap, átlagos napszám keresete 2 korona; a nőimunkások munkanapjainak száma 187 nap, átlagos munkabér 1 korona 50 fillér. (1909-es felvétel.) Anélkül, hogy ennek a felvételnek a nyilvánvaló tévedéseire akarnánk ez úttal rámutatni, csak azt említjük meg, hogy itt, ahol nemcsak a napszámosoknak, hanem az önálló gazdáknak és a segítő családtagoknak, valamint a gazdasági cselédeknek a munkakeresetét is egy átlagos számmal akarjuk értékelni, — ezek a becslések csak hozzávetőleges tájékoztatásul szolgálhatnak. Ezek szerint mezőgazdasági kereső férfiak munkanapja volna az 1910-es évre kiszámítva: 890 millió, 1780 millió korona értékben, a nők munkanapja pedig 277 millió, 415 millió korona értékben; együttesen 1167 millió munkanap 2195 millió korona értékben.

Rövid gondolkodás után azonban már arra kell rájöttünk, hogy ez a munkakereset megállapítás túlzottan magas, még pedig nem annyira a munkabér, mint inkább a munkanapok száma nagyobb, mint a valóságban. A mezőgazdasági keresők közt mintegy másfél millió önálló gazda és ugyanannyi segítő családtag szerepel. Ezeknek munkában eltöltött ideje lényegesen kevesebb mint a napszámosoké. Az alföldi kigazda nagyon kíméli magának és családtagjainak a munkaerejét. A kicsit jobb módú gazda már nem is vállal idegenbe munkát és ő maga csak akkor megy dolgozni és legényfiát is csak akkor küldi, amikor munkatorlódás van, úgy hogy szolgálja egymagában nem tudja a sürgős munkát elvégezni. Több magyar vidéken végzett összehasonlításból azt állapítottuk meg, hogy a gazdának és családtagjainak munkában eltöltött ideje legfeljebb $\frac{2}{3}$ -a a munkások munkaidejének.

Még egy másik módszert is követhetünk, amelyik már vázaltszerűen végrehajtva is igazolja, hogy a mezőgazdasági munkanapok száma a valóságban meg sem közelíti a fentebb kihozott eredményt.

A földművelésügyi miniszter jelentéseiből kitűnik az egyes kultúrnövényekkel bevetett területek nagysága. Ezeket a területeket kell beszoroznunk az illető növények termeléséhez szükséges munkanapok számával.

Búza, rozs, árpa és zabbal bevetett terület 12 millió kat. hold; a gabonaneműek egy kat. holdjának megművelésére 8 fogatnapot és 7 kézimunkanapot számítunk. E szerint szükséges 96 millió fogatnap és 84 millió kézinap.

A tengerivel beültetett terület 4 és $\frac{1}{4}$ -ed millió kat. hold; a tengeri megművelésére holdanként 7 és $\frac{1}{2}$ fogatnapot és 20

munkanapot számítunk. Szükséges tehát mintegy 32 millió fogatnap és 85 millió kézinar.

A 300 ezer hold cukorrépa megműveléséhez 5 millió fogatnap és 15 millió kézinarapszám szükséges. A 380 ezer hold takarmányrépának 5 millió fogatnap és 12 millió kézinar.

Az 1.08 millió hold burgonya megműveléséhez kell 12 millió fogatnap és 17 millió kézinarapszám.

A mesterséges takarmányok termeléséhez, amelyek mintegy 3 millió hold területet foglalnak el, a munkaerő szükséglet számításaink szerint 10 millió fogatnap és 14 millió kézinar.

Öt millió hold rét megmunkálásához kell mintegy 5 millió fogatnap és 70 millió kézinar.

Hatszáz ezer kat. hold szőlő műveléséhez szükséges 5 millió fogatnap és 48 millió kézinar.

Egyéb kisebb jelentőségű növényeknek, u. m. dinnyének, töknek, hüvelyeseknek, repcének, komlónak, len, kender, máknak, takarmánymagvaknak, fejes káposztának és végül dohányynak a termeléséhez, amely növények együttesen mintegy 700 ezer kat. holdat foglalnak el, 7 millió fogatnapot és 40 millió munkanapot számítunk.

A termények beszállításával és a trágya kiszállításával járó fuvarozásokon kívül, amit már előzőleg számba vettünk, egyéb gazdasági fuvarozásokra: terményeknek az állomásra való szállítására stb. 30 millió fogatnap.

Nagyobb nehézségbe ütközik az állatápolással járó munkának a felbecsülése. De itt is a valóságot megközelítő adatokat kapunk, ha azt számítjuk, hogy pusztán az állatok ápolásához, valamint a fejeshoz elég ha 10 tehénhez egy embert; 20 rideg marhához, (Borjú, növendékmarha, ökör) egy embert; 12 lóhoz, 40 sertéshez és 100 juhhoz egy-egy embert számítunk. Ezen az alapon az egész magyarországi állatállomány gondozásához 880 ezer ember volna szükséges, akiknek mindennapi munkáját számítva, az egész évi állatápolási napok száma mintegy 320 millió. Kiemeljük itt, hogy az állatápolási napokban a fogatokkal, járó munka nincs bele számítva.

Összegezve tehát az itt felsorolt adatokat a magyar mezőgazdaság munkaszükséglete férfi, női és gyermek munkanapokat vegyesen számítva: 385 millió kézimumkanap, 207 millió fogatokkal járó munkanap és 320 millió állatápolási munkanap; összesen 912 millió munkanap.

Ha a férfi, női és gyermek munkát, kézi, fogatos és állatápolási, tavaszi, nyári, őszi és téli munkát vegyesen országos átlagban 2 koronájával értékeljük, akkor már úgy hisszük, hogy a mi mezőgazdasági viszonyainkat messze túlhaladó mértékben vettük fel a magyar mezőgazdaság munka kiadásait. Ezen az alapon a munka kiadások összege 1824 millió korona.

A földbirtok tiszta hozadékát megkapjuk, ha a magyar mezőgazdaságnak 5 milliárd koronára becsült évi terméséből vetőmag szükségletre, műtrágya, erőtakarmány, tüzelő, világító,

kenő és védő anyagok fogyasztására, épület, eleven és holt leltár fentartására és általános költségekre (közterhek és jelzálog kölcsönök kamatai nélkül) a fentebb kimutatott 630 millió koronát és ezenkívül az összes munkaköltségre (a tulajdonosnak és családjának felbecsült munkaértékét is beleértve) 1824 millió koronát, összesen 2454 millió koronát veszünk levonásba. Tehát ezen számítás alapján a magyar földbirtok évi tiszta hozadéka: 2546 millió korona.

A jövedelemadó szempontjából még egy harmadik jövedelem megállapításra van szükségünk. Tudnunk kell, hogy mennyi az östermelést űző önállóknak, tehát birtokosoknak és bérlőknek úgy a földbirtokból, mint saját munkakeresetükből eredő tényleges jövedelmük, tehát a jelzálog kölcsönök kamatainak levonásával.

Ismét a munkabér becslésnek nehézkes módszeréhez kell folyamodnunk. Az 1900-as felvétel szerint Önálló kereső volt az östermelésben 1 millió 551 ezer egyén. Ez a szám a 90-iki népszámlálással szemben lényeges hanyatlást mutat. 1890-ben még 1 millió 627 ezret tett ki az önálló keresők száma. Ez a hanyatlás részben a más módszerű felvételtől származott; része volt benne azonban a 90-es évek mezőgazdasági válságának is, amelyik sok önálló kisexisztenciát elpusztított. Az 1900-as években ellenkező irányú folyamat kerekedett felül és a birtok parcellázások folytán föltehető, hogy az önállók száma emelkedett. Mindez azonban itt is csak pusztán föltevés és ismételten szomorúan kell rámutatnunk, hogy statisztikai hivatalunk akkor bocsátja ki a népszámlálás foglalkozás-statisztikai adatait, amikor azok már részben idejüket múlták. A gazdasági és szociális szempontoknak nagymérvű lebecsülése, hogy a felekezeti megoszlást feltüntető statisztikának a közrebocsátása sokkal fontosabb és sürgősebb feladat a statisztikai hivatal számára, mint a közvetlen fontosságú és összes gazdaság politikai intézkedéseinkre döntő jelentőségű foglalkozási ágak szerint való megoszlás.

Föltéve tehát, hogy jelenleg is mintegy másfél millió az önállóan östermelést űzők száma és a segítő családtagok számából is mintegy 700 ezer esik az önálló gazdák segítő családtagjaira, akkor 2 millió 200 ezer, a gazda osztályhoz tartozó egyénnél évenként 150 munkanapot számítva, hozzávetőleges pontossággal 330 millióban állapíthatjuk meg az összes felhasznált 912 millió munkanapból a gazda és családtagjai által kifejtett munkanapok számát. Ezeknek pénzbeli egyenértéke 660 millió koronára tehető.

A jövedelemadó szempontjából tekintetbe jövő gazdálkodásból eredő jövedelem lesz tehát: a földbirtok tiszta hozadéka a jelzálog kölcsönök kamatainak levonásával = 2046 millió saját gazdaságban felhasznált munka egyenértéke 660 millió, összesen 2700 millió korona.

Az itt kimutatott jövedelem becslések természetesen nem

tarthatnak igényt föltétlen biztosságra. Sikerült azonban teljesen eltérő számítási módok felhasználásával is megközelítőleg egyenlő eredményt kihozni, igyekeztünk minden rendelkezésre álló adatot számításba venni és azoknak megbízhatóságát a gyakorlati tapasztalatok alapján mérlegelni. Különösen fontosnak tartjuk annak a megállapítását, hogy megközelítőleg egyenlő eredményt kaptunk a magyar földbirtok hozadékának a megállapítására, amikor az újabb bérleti szerződéseken alapuló földbéreket a kataszteri tiszta jövedelemmel hoztuk kapcsolatba és ezen az alapon számítottuk át az egész magyar földbirtok kataszteri jövedelméből a tényleges jövedelmet; és akkor, amikor a mezőgazdasági termésből kiindulva az üzemi és a munka költségek levonásával kerestük a mezőgazdaság tiszta hozadékát.

A termés és jövedelem becslések a mezőgazdasági üzem statisztikába tartoznak. Bátran kimondhatjuk, hogy a magyar statisztikának ez az ága a legelhanyagoltabb. Bár megengedjük, hogy talán a földbirtokos osztály egy részének nem is esik rosszul, ha birtokainak üzemét és jövedelmezőségét nem bolygatják, nem bánja, ha kellemes félhomály borítja a vastag porlepte könyveket, amelyekbe öreg uradalmi számtartók titkos hieroglifokat jegyeznek be, amelyek minden egyébre szolgálnak csak a jövedelem megállapítására nem. Egészben véve azonban mindnyájunknak érdeke, gazdának és nem gazdának egyaránt, hogy tisztán lássuk, hogy a magyar föld mit jövedelmez. Milyen gazdaságpolitikai intézkedésekre van szükség, hogy termésünket, jövedelmünket fokozhassuk, milyen az egyes, alkalmazásba vett gazdasági és birtokpolitikai intézkedéseknek a hatása? Meggyőződésünk szerint ez a birtokos osztálynak is érdeke, mert egyetlen helyes gazdaságpolitikai intézkedés többet ér a földbirtokos osztálynak, mint 10 éven át eltitkolt adó.

Ha most már termésünket és a földbirtokból eredő jövedelmünket tisztán akarjuk látni, akkor szükséges, hogy ezt megfigyeljük az ország különböző részeiben és összehasonlítsuk más országokkal. Szükséges továbbá, hogy a földbirtok jövedelmét fokozatos fejlődésében is megfigyelhessük. Évégből meglevő intézményeinknek kiszélesítésére és egyes új munkakörök felvételére van szükségünk.

Elsősorban emelem ki itten a Dezasse Ferencz gróf által javaslatba hozott földérték- és földbérestatisztikai felvételeket. Ezeknek a végrehajtását csakis állandó állami szervezetre lehet bízni és a gazdasági egyesületeknek a munkába való bevonását, amire az 1909:X. t.-c. hivatkozik, feltétlenül kárhoztatandónak tartjuk. A földművelésügyi közigazgatás folyamatban levő decentralizációjával kapcsolatban a vármegyei vagy a kerületi hivataloknak (kirendeltségeknek) lehet egyik hivatása, hogy az ingatlan adás-vételi szerződésekből és a föld haszonbérleti szerződésekből a földérték- és földbér-hullámzásokat vidékenként regisztrálják. A földbérek nyilvántartásánál természetesen nem csak a haszonbér összegét, hanem a szerződés egyéb pontozatait is figyelembe

kell venni és a statisztikai összehasonlításokra alkalmas felvételi módot kell megállapítani. Töretlen úton nem fogunk haladni, mert hiszen e téren számos értékes külföldi munka áll rendelkezésünkre.

Termés-statisztikánk igen jó az egyes kultúrnövények várható és tényleges hozamáról. Több kifogás alá esik az egyes növények területének a megállapítása. Kétségtelen azonban, hogy e tekintetben is javulás van és hogy termés-statisztikánk abban az arányban fog javulni, amint annak a végzése műkedvelők helyett hivatásos emberek kezébe fog kerülni. Igen hiányos azonban még az állati termésekről szóló statisztikánk. Szükséges volna az átlagos vágó súlynak a megállapítása, a házi vágások statisztikájának az elkészítése és az állatforgalom minden adatának pontos felvétele. Ezeket a különböző forrásból eredő adatokat egyes tipikus mezőgazdasági üzemek állattenyésztési viszonyaiból eredő adatokkal lehet kiegészíteni. Ez ismét a decentralizált mezőgazdasági szervezeteknek a feladata volna, hogy egyes tipikus gazdasági üzemek viszonyait állandóan nyilvántartsák, hogy azokból az egész ország viszonyaira következtetni lehessen.

Az, amit az állattenyésztés viszonyainak a szemmeltartásáról mondtunk, vonatkozik az egész mezőgazdasági üzem állandó megfigyelésére. A kiszemelt mintagazdaságok új gép beszerzései, állat beszerzései, vetőmag és műtrágya fogyasztása, munkaszervezete és az azokban beálló változások mind következtetést engednek az egész ország üzemviszonyaiban beálló változásokra. Ezeknek a változásoknak a megrögzítése egy érzékeny felvevő szervnek, a mezőgazdasági üzemi megfigyelő-állomásoknak a hivatása volna.

Végül a termésbecsléshez hozzátartozik a legfontosabb termelő faktor viszonyaiban beálló változásoknak a nyilvántartása. Az a munkabér-statisztika, amelyre ma a földművelésügyi miniszter ráüti a hivatalos bélyegzőt, nem érdemli meg ezt az elnevezést. A munkabérmegállapítást a törvényhatóságokban és a községekben ma egy teljesen alárendelt közeg, a községi írnok vagy a hajdú végzi, a munkában eltöltött napoknak a megállapítása pedig magyarán megmondva egész egyszerűen hasból történik. De még a községi hajdúnak az adatai sem kerülnek azonnal nyilvánosságra, amikor azoknak még talán valami értéke volna, hanem csak egy-két esztendővel később, a hivatalos miniszteri kiadványban, egy gyönyörűen rubrikázott füzetben, miután összeadták, kivonták, beszorozták, elosztották a hajdúnak a számaint és járási, megyei, vidéki és országos átlagszámokat vontak belőlük. Ezzel szemben a munkabérnek, a munkakeresletnek és a munkakínálatnak épp olyan szakavatott megállapítására és sűrű időközökben való nyilvánosságra hozatalára van szükség, mint ahogy az a vetések állásáról szóló jelentéseknél történik. A mezőgazdasági munkaközvetítés országos szervezése mellett, ami ma egyik legelhanyagoltabb része mező-

gazdasági közigazgatásunknak, ez az időközönként ismétlődő hivatalos tájékoztatás gazdának és munkásnak egyaránt kitűnő szolgálatot tenne.

* * *

Ma állampénzügyi érdek, hogy a magyar mezőgazdaság terméseit, jövedelemviszonyait és egész üzemét tisztán lássuk. Ettől a tisztánlátástól azonban nincs oka félni a földművelő népnek sem, aminthogy pénzügyi okokból követelte Mária Terézia kormánya az urbáriumok elkészítését és mégis ezek az urbáriumok jelentették az első lépést a magyar földművelő nép felszabadítása felé.